

رقص‌ریمیزدن

شکیل : نوید مولوی تبریزی (ایلدیریم)
لزگی حرکتی

الینیزده کی بو یازی، عزیز دوستوم یاشار ایرانی نین ، آذربایجان رقص CD سی بوراخیشینا تعجیلی اولاراق حاضرلانمیشدیر. یاشجا بیز کیچیک اولانلارا ، رقص حاققیندا ایلکین معلومات وئرمک مقصدی ایله یاییلیر. علمی باخیمدان زنگین وقاییل اولماسادا ؛ قاییلی انسانلار او جمله دن : ، نوید مولوی، یاشار ایرانی ، علیرضا غفّار نژاد، جلال پور ناصح جنابلارینا تقدیم اولونور.

تبریز: حسن عبدالی جهانی(اومود اوغلو)

رقص‌ریمیزدن

عصریمیزده رقص، دنیا خالق‌لاری اینجه صنعتینن آیریلماز بیر قولودور. هر خالقین اؤزونه مخصوص رقص‌لری وار. ایندیلیکده، بو اینجه صنعت نوعو داهادا انکشاف ائتمیش و اؤزلویونده مختلف قول‌لارا آیریلیمیشدیر.. رقص « ریتمیک حرکت‌لرین ایفاده لی لیگی و انسان بدن‌ی نین پلاستیکلیگینه اساسلانان اینجه صنعت نوعودور » ۱. سووئت انسیکلوپئدیاسیندا وئریلن بو ایضاح مکمل دئیل نییه کی، بشر تاریخینده اینجه

صنعت اولمازدان اۇنجه رقصلىر موجود ايميش، فيكريميزجه ، ايلك انسانلار خارق العاده آكسيالارا، فوق الطيعى قوه لر قارشيسيندا اؤزلريندن رئاكسيا گؤسترميشلرو معين حركتلرله اؤز حسلرينه آشكار ائتميشلر.دويغو، دوشونجه ، قورخولاريني حركتلرله ايفا ائتميشلر. رقص ؛ كئييك كيشى (انسان اوليه) نين امك ، گونده ليك ايشلرى ، اوچولوق و طبيعته قارشى ايچيندن قوپان حس و هيجانيندان دوغولموش. ايستر خير، ايسترسه شر قوه قارشيسيندا ساكرل و آترى بوتيك بيانيدير.آنچاق بو ديل، مرگب و تصويرى بير ديلدير. ال حركتى (گئنئييك ديل)، ميمىكا ، پانتوميمله ايفا اولونان حركتلر سئحيرلى دير. «ايلك انسان ريتميك حركتلرده دينى و سئحيرلى تاثير اولدوغونا اينانيردى..... مقدس رقصلىر انسانليغين چوخ اسكى بير اينانجيدير . ايلك انسانلار رقصى عموميتله ماسكالارلا ايفا ائدرديلر. ساواش ، اؤلوم رقصلىر هله ده مشهوردور. قديم توركلرين شامان رقصلىرينده انساني اؤزونون چيخاران (ترانس حالى) رقصلىر وارميش..... يونانيلارين eleusis آئين لرينده ، ديونيسوس دينينده ، اسلاميتين مولوى چيليك آييننده انساني اؤزونون چيخاران و تانريا چاتديران رقصلىر واردير ۲. رقصين نه زمان يارانديغى و هانسى بير خالق طرفيندن يارانديغى علم عالمينه دوزگون بللى دئييلدير.سورو حاليندا ياشايان انسان،) barikosefar,dolikosefar) ان ايلكين رقصلىر ياراتميشدير.بو ايسه پالئوليت دؤورو ، قبا داش دؤورونون بلكه قاباق يارانيدير. آفريقا يئرلى لرى، قيزيل دريلر، آوستراليا يئرلى لرى و قديم توركلر رقصين ايلك يارادانلارى اولموشلار. بشرتتين ايلكين چاغلاريندان قالان پترو گليفلىر ، قايا اوستو رسملىر بونا ان دوزگون توتالقا دير.ان قديم قايا اوستو رسملىر هله ده قالماقدادير..۵۸ - مين ايل ميلاددان اۇنجه اوئسترالادا، ۴۵- مين ميلاددان قاباق آفريقادا « ساخاران» ، ۱۶ - مين ايل ميلاددان قاباق باشقىرديستاندا» تامقالى»، اؤزبكستاندا «سارجى ساي»،فرانسه ده «كومبارئل، موننتسپان ، لاسكو» اسپانيادا « آلتاميرو، كاستيليو» دا يئرلشن ، ماغارا و قايا تصويرلرى واردير. آنچاق رقصله باغلى ان ايلك رسملىر ايسه آذربايجانين قوبوستان بؤلگه سينده تاپيلميشدير و ۳۴ - مين ايل ميلاددان قاباغا عاييد دير.[۱۹۳۹ - جوايلدن باشلاناراق تدقيق ائديلن قوبوستان بؤلگه سينده ، اسحاق جعفر زاده ، جعفر قلى رستم زاده ، فيروزه مراد اووا كيمي عالمر طرفيندن اينجه لئيب و ۶۲۰۰ قايا اوستورسم ۴۰ - دان آرتيق كورقان آشكار ائديلب ۱۰۰ - ميندن آرتيق اكسپونات تاپيلىب. بيلگينلر طرفيندن آپاريلان كربون سيناقلالارى وئستلر قوبوستانين ۳۴ - مين ايل ميلاددان اۇنجهيه (اوست پالئوليت دؤورونه) عاييد اولدوغونو و قديمليگين ثبوت چاتديرى . قئيد ائتمك لازيمديركى، بش - آلتى ايل بوندان قاباغا كيمي، يانليش اولاراق بو قايا اوستو رسملىر قديمليگى ۷ - مين ايل ميلاددان اۇنجهيه عاييد ائديلىردى . «مولفين آذربايجان تئئويزياسى و قوبوستان بؤلگه سيندن الدهه ائتديگى ان سون معلوماتدان» [آذربايجان رقصلىرينين زنگين و چئشيدلى اولدوغو بو خالقين اؤزونون و

رقصلرينين قديمليگينه توتارلى بير اؤرنكدير. بو سؤزلردن سونرا بئىنمىزده باشقا بيرنچه سوال يارانير: رقص سؤزونون آنلامى نه دير؟ هانسى رقصلر داها قديم دؤورده يارانيب؟ رقص سؤزو هانسى خالقين لئكسئمى دير؟! بو سؤزون منشأينه داير بير چوخ عالملقلم وورموش نظر وئرميشلر. ايستر عرب ايستر فارس و يا خود تورك لئكسيكولوق و اتمولوقلارى بو سؤزو اكثر يتجه عرب منشألى سؤز حساب ائتميشلر. فارس لئكسيكوگرافى رحمتليك دهخدا اؤزوندن قاباكي لغت شناسلارا دا ياناراق رقص سؤزونو عربجه حساب ائديب، ايضاحيندا دئير: « پويه دويدن، جنبيدن، درخشيدن سراب، جوشيدن مى، مست كردن، بازى كردن ...» ۳ (آختاراراق قاچماق، ترپنمك، ايلغيمين پارلاماسى، چاخيرين قايناماسى، اسركلنمك، اويناماق...). دهخدا و ساير لغت شناسلار سهو ائدر ك رقص سؤزونو عرب سوؤزو كيمي قيده آليرلار. بيز چوخ مدتلى آختاريش و تدقيقاتيميزا دا ياناراق بو سؤزو عربجه دئييل، لاتين منشألى بير لغت حساب ائديريك. (مؤلف). رقص سؤزو «اصلينده» (reactio ، reaksia). بيرنجى حصّه (re. رئه سؤزو : عليهنه ، ضدينه دئمكدير. آكسيا ايسه : ايش ، عمل آنلاميندادير. دئمك بو سؤز حركت و فعالئته جواب قايتارماق) توركجه ميزده ينكقو = يانسماق // يانكى // عكس العمل ، فارسجادا ايسه پاسخ) دير. دوغرودان دا بئله دير. رقص؛ ايلك انسانين فوق الطبيعى قوه لر، تانريلار ، گوجلو وارليقلارين قارشيسيندا ، اؤزونون گؤستردىگى، جواب و حركتدير. دئمك رقص سؤزو لاتين منشألى سؤزون عربلشميش (معرب) فورماسيدير آذربايجان - توركجه سينده، رقص سؤزونون قارشيلغينا چوخ لئكسلر وارديركى ، خالقيميز طرفيندن هله ده ايشلنمكده دير. قديم آذربايجان - تورك خالقى رقصه ، «اويون» دئيردى. همن سؤز فارس ديلينه «آيين» فورماسيندا كئچن و اؤز ايشلكليگيني قورويان ان قديم تورك سؤزلريندنير. «اوى : فيكير ، دوشونجه، دوشونجه نين ايفاسى، مصلحت ياريش (مسابقه) آنلاميندادير. ديليميزده « اويون وئرمك » ، « اويون اويناماق» ، « اويون بازليق » ، « اويون باباسى » (قديم كوتلوى رقصلره رهبرليك ائدن آدام) و ساير دئيملربوگونده ايشلنير. مير على سيد اوف گؤستريركى ، « شور، قيرقيز، قارا قيرقيز، اويغور، تئله اوت تاتارلارينين ديلينده ، لئئد لهجه سينده ، « اوى» - « عاغيل» ، « درآكه » (قانا جاق) ، « آنلاماق» « ذكا» ، اسكى اؤزبكجه ده « شورا» (بيرليك) ، « مصلحت » دئمكدير. ۴. همن اويون (رقص) يوغ مراسيمينده اجرا اولونوردو. اويون سؤزونون باشقا ديليميزده ؛ سوزمك ، سينديرماق، قول گؤتورمك ، سؤزلرى ده رقص سؤزونون سينونيمى كيمي ايندى ده ايشلنمكده دير. قيرقيز- قازاق شيوه سينده رقصه BIY و اويغور شيوه سينده ايسه USSUL دئييلير. بيزيم فيكر يميزجه عرب - فارس ديلينده كى، اهل عرفان رقصى سايبان «سماع» سؤزوده اصلينده آذربايجان - تورك ديلينده رقص آنلامى داشيان سينما (سينديرماق // رقصيدن) سؤزونون آلينمادير. چونكى «سماع» سؤزونون كؤكو « سَمَع» فعليدير سمع سؤزو ايسه عبرانيجه (قديم يهود

دیلی) دن عرب دیلینه کئچمیش « شمو // شامو » سۆزونندیر « ائشیتمک // دینلمک » معناسیندادیر . رقصلرین نوعونا گلدیکده دئمک اولارکی، رقص اساسا ایکی یئر بؤلونور ۱ - سولو (فردیو تکلیکده) ایفا اولونان رقصلر ۲ - کوللئکتیو (کوتله وی یا خود دسته جمعی رقصلر) بیزیم فیکریمیزجه کوللئکتیو (جمعی) رقصلر، سولو (فردی) رقصلردن داها قدیمدیر. چونکی ایلك انسانلار سورو (دسته جمعی) شکلینده یاشایان زامان، دیری قالماق، قیدا الدهه ائتمک شانسسی، اوون (شکار) اوغورلو ویا اوغورسوز اولدوغو سیلاحا گوونرک دئیل، بلکه انسانی قوه نین سایجا آز - چوخلوغونا باغلی ایدی . ایلك اوچولوق دؤورو قبیله نین انسان اجمتسینین سایننا بیر باشا باغلیدیر. ائله بونا گؤره ده ایلك رقصلر همن اوور یعنی ایلك اوچولوق دؤورو ایله علاقه داردیر. حتی بوگونکو کوتله وی رقصلریمیزده اوچولوق علامتلی آخ آتماق ، قووماق ، حیوان حرکتلی قالماقدادیر. فردی و یا سولو رقصلره گلدیکده دئمک اولارکی، بو رقص نوعو کوتله وی رقصدن داها گنجدیر. دینلرین یارانماسی ، اوتوراق حیات ، توتنماتیک و میفیک مضمون داشیيان حرکتلر ، فیقورلار فردی رقصلرده داها چوخ گؤزه چارپیر. قدیم خالقلارین بیر چوخوندا اولدوغو کیمی قدیم آذربایجان - تورک خالقلاریندا دا فردی رقصلر دین و آیینلره باغلیدیر . بو رقصلر اساسا دینی رهبر قام، شامان و کاهینلر طرفیندن ایفا اولوناردی، بو رقصلر گؤیون ان اوست قاتیندا اوتوران اولگئن تانری اوچون قوربان وئرلین زامان ، و یا خود ارلیک ، یانگ، چینگیر، مادار [قدیم تورکجه ده شیطانین آدلاری] و یاخود دا آباسی (پیس و خبیث روح) لاری قووماق اوچون اودون // آلوون دؤوره سینده هرلنرک، اودون اوستونه قیمیز چیلیرک آیاقدان دوشوب اؤزوندن چیخانا قدر ایفا اولونان حرکتلردن عبارت ایدی همن رقصلر ده قام و یا شامان آن دیرلی پالتارینی گئیردی و آت سودوندن حاضرلانا قیمیز دان ایچیب دؤهول ویا باشقا بیر موسیقی آلتی (اساسا ضربی آلت) ایله ترانس حالینا) خلسه) چاتیب زیل قارا ویا آغ آت ، اینک وسایر.. حیوانلاری تانرییا قوربان وئرپ ائل اوبایا اوغور طلب ائدردی و یا خود پیس روحلاری رقص و موسیقی سیله قووماغا چالیشیردی . قاملارین ، شامانلارین پالتارلاریندا باشلیجا اولاراق قوش ویا بیر توتنم رسمی اولمالیدی . رقصلریمیزده قوش حرکتلی (قارتال، چغری، توغان، لاجین) آت قووماق وباشقا حرکتلر هله قالماقدادیر. بیر سؤزده دئمه لیک کی، معاصیر دؤورده ایفا اولونان بعضی سولو رقصلرده واردیرکی، دینی و آیینی کاراکتر یوخ بلکه معین لیریک و اپیک و سایر.. مضمونلار داشییر، بونلار سوژئلی رقصلردیر. بو رقصلر چوخ واخت قادینلار طرفیندن سولو (تکلیکده) شکلده ایفا اولونور. بو قیسا معلوماتدان سونرا حرمتلی اوخوجولارا آذربایجاندا ان چوخ ایفا اولونان اوچ رقصدن بیر آز بیلگی وئریمک ایسته ییریک .

یاللی - قایتاغی - لزگی .

۱ - یاللی : الده اولونان قایتاقلاردا « یاللی قدیم آذربایجان کوتله وی خالق رقصی . کوردلر ، گورجیلر ، ائرمیلر آراسیندا دا گئیش یا یلمیشدیر. تویلاردا و ائل شنلیکلرینده اینسترومنتال آنسامیل (اساسا ایکی زورناچی و ناغاراچی دان عبارت) و یا خود ماهنی نین مشایعتی ایله ایفاده ائدیلیلر. ایفاچیلارین سایبی ، غیر محدود اولور. (۵ - ۱۰ و ۸۰ - ۱۰۰ نفره دک) . یاللی رقصی زامانی ال - اله توتولموش یا خود قالدینلاردان (بعضا قاریشیق) عبارت دسته دوزلدیلیر (دسته نین سایبی ایکی ، اوچ و داها آرتیق اولابیلر) دسته نین باشیندا دوران رقص « یاللی باشی » (الینده یایلیق یا خود چوبوق توتوب) ، آخیریندا کی ایسه « آیاقچی » آدلانیر . یاللی اول آغیر تئمپلی باشلانیر ، گئتدیکجه سرعتلنیر ، ایفاچیلار ریتیمیک حرکتلرله بدنلرینن ایلیب قالخماسی (دؤره وی رقص ائدییرلر ، یاللی نین منشائی دقیق معین دئییل . بو رقص حاققیندا ایلک معلومات قوبوستان قایا تصویرلرینده داها سونرا نظامینن « خسرو شیرین » پوئماسیندا راست گلنیر . یاللی نخجوان ، ایلیچ رایونو ، شاهبوز ، اوردوباد ، ماساللی ، شکی ، قازاخ ، لاجین و سایر یئرلرده کوتلوی شکیل آلمیشدیر . واختی ایله یوزدن آرتیق یاللی هاواسی اولموشدور ، چولاغی ، اوچ آددیم ، دؤنه یاللی ، آی دؤنه ، زویبی زویبی ، دؤرد آیاق ، هئراتی یاللی سی ، قاز قازی ، کؤچری ، ائل یاللی سی ، ایکی آیاق ، قالدان قالایا ، چؤپ چؤپو ، سیا قوتو ، تنزره ، عرفانی و ...

یاللی ایکی نوعه بؤلونور : ۱- سوژتلی یاللی لار ۲- رقص یاللی لار . معین حادثه نی تصویر ائدن سوژتلی یاللی لار تئاترلاشمیش خالق اوینولاری اولدوغو اوچون « اوین یاللی » آدلانیر . رقص یاللی سیندا ایسه تمام قهرمانلیق موتیولرینن خالقا احوال روحیه سینین گنجلییینی چئوکیلیگینی تصویر و ترنم و عکسینی تاپیر . آذربایجان یاللی سینا بنزر رقصلر مختلف آدلارلا آوروپا و آسیانین بیر چوخ خالقلاری آراسیندا دا یایلمیشدیر. گورجلرده « پرخولی » اؤزبک لرده « یاللا » ، « لاپار » ، مولداویالاردا « تابا کارباسکا » ، فرانسیزلاردا « برانتل » ، « فراندولا » ، رومئتلرده « آرکان » ، بولغارلاردا « تیزسکو خورو » ، چنخ (چنک) لرین « چئتریژ پارووا » ، یونانلاردا « سیرتاکی » و ... « ۵. مشهور یاللی لاردان اوزون دره ، جینیق جینیق ، گوپو ، کوردون آغیری ، جئیران جئیران ، شرور ، شرانی ، نخجوان ، تبریز یاللی سی . اورمو شهرینن کندلریندن بیرینده ده بیر نوع یاللی قیدهآ لیبیدیر بو یاللی کندین آدی « بالوو » ایله مشهور دور (باخ یارباق درگیسی نمره ۹) . آذربایجان رقصی اوزره تدقیق آپاران عالیم کمال حسن اوف یاللی سؤزونون منشأینه دایر دئییر : « یال - جرگه دیر ، زنجیر خطی دیر ... واختی ایله باشقا آدی اولموش بو رقص تدریجا آذربایجان دیلینن عمله گلمسیه علاقه دار اولاراق اؤز حرکت دوزومونه ، قورولوشونا گؤره عینی آد »

یاللی « (یعنی جرگیه دورانلار) آدی کسب اتمیشدیر » ۶ . بیز بو سؤزلره راضیلاشا بیلیمیریک . فیکریمیزجه یاللی سؤزو اصلینده «یالاو» (اود ، آلوو ، آتش) سؤزو ایله باغلیدیر قدیم تورک دیلینده یال ایشیق معناسی دا داشیمیشدیر . یالدریم ، یالدیراق ، یالاپ سؤزلی دیلیمیزده قالماقدادیر . کلاسیک متلرده و قدیم سؤزلوکلرده یال کؤکلو سؤزلر چوخدور « یالدریماق = درخشیدن ، بالابماق = درخشیدن یالینلاماق = به معنی مشتعل شدن و افروخته شدن ، یالاو = به معنی شعله و آلوو نیز به این معنی است و ... یالین = شعله آتش ، یالینلیخ = افروخته ، مشتعل سؤزو اود ، آتش معناسیندا گلیمیشدیر » ۷. دیوان لغات الترکه ده ، آتش و اود آنلامینی داشییان یال کؤکلو سؤزلر واردیر. دوشوندویوموزه گؤره ؛ بو گون یاللی باشینین اینده اولان یاللیق ایسه اودون ، آلووون علامتی دیر (مولف) . یاللی رقصینین اودلا باغلی اولدوغو شکلی ده اوینانیلان زویپی (زوپو- زوپو) یاللی سیندا قالماقدادیر. «غالب گلن یاللی باشی آغزینا آغ نفت دولدورار ، آغاجا دیرماشار و آغ نفتی وار گوجویله اوفورر ، سیچرانتیلار آغاجی یاندیرارلار . یاللی آذربایجانین ان یایلیمیش و سئوملی پاپولیار (خالق طرفیندن بینلن) رقصی اولموشدور . ان مشهور یاللی اوستادلاری آذربایجانین شرور بؤلگه سیندن اولوبلار . یاللی اوینایانلارین جرگه باشچیسینا مختلیف آدلار وئرلیردی رقص باشی ، جنگی باشی ، هالای باشی ، ائل باشی ، مورشود (مرشد) و ... فخری آدلاردان حساب اولونوردو . یاللی باشیا چوخ واخت « آیاچی » یعنی اوینایانلار جرگه سینین آخیریندا دوران ایفاچی کؤمک ائدیر . عادتاً یاللی نی تیون آخیریندا اوینایرلار . عزئیر حاجی بی اوف « کور اوغلو » مسلم ماقامیئوین « نرگیز » ، جهانگیر جهانگیر اوفون « آزاد » اوپنرالاریندا و سلطان حاجی بی اوفون « گولشن » بالئینده کی یاللی لار چوخ گنیش مقیاسدا تانیمیشدیر » ۸.

قایناغی : آذربایجان رقصلریندن ان مشهور ، گؤزل ، ایتی ، شاقراق ریتملی رقصلریندندیر. « آذربایجان خالق رقصی. جوشغون مردانه و قهرمانی خاراکتئرلی اولوب کیشیلر طرفیندن سولو، دوئت و دسته ایله ایفا ائدیلیر. رقصین مشایی یقین کی ، قایتاقلارلا علاقه داردیر..... ریتمی آلتی - سکگیز تمپی اولجه ملایم (andante) آخیرا یاخین ایسه شیدیرغی (presto) اولور. رقصین مثلودیاسینی اساسا زورناچیلار دسته سی ایفا ائدیر. قایتاغی آذربایجاندا لژگی هنگی آدی ایله مشهور دور. شمالی قافقاز، زاقافقازییا خالقلاری آراسیندا گنیش یایلیمیشدیر. گورجوستاندا « کارتولی ، لئکوری » آدلانیر. » ۹. کمال حسن اوفون فیکرینه اساسا « ان چوخ مباحثه دوغوران رقصدیر. رقصین اؤزو ایسه ریتمینه ، حرکتلری نین قورولوشونا گؤره عادی لژگینکایا یاخیندیر. ... » ۱۰ . حسن اوف ، سونرا عباس قولو آغا باکیخانوفون « گلستان ارم » اثرینه اساسلاراق دئیر: « قایتاق داغیستانین اوچ ایالتیندن بیر ی اولوب ، سونرا بو قناعته گلیرکی ، « یقین کی

داغستان قىبىلە لرېندىن بېرى محض قايتاغى قىبىلە سى دە رقصىن يارادىجىسى اولموشدور..... مختلف « قايتاغى» لارا عىنى حرىكلەر خاىصدىر. بونلار- چوخلو ھىرلنمە و فىرلانمالاردان حدسىز رنگارنگ دوزوملردن ، او جملە دن بارماق اوستە دورارق توللانمالاردان ، چىگىنلرى ترېنمە دن ، سوزگون طرزده اساس گزىشدىن ،... قوللارېن وضعىتىندىن وساىر..... كىمى حرىكلردن ونھایت گىئىملرېن اوخشارلىغىندان عبارتدېر. « ۱۱ . قايتاغى رقصى نېن ىئددى قارداش، اوغلانلار رقصى، اوچ دوست كىمى دىگر آدلارلادا اىفا اولونوب. بو رقصە آذرباىجان موسىقىچىلرى او جملە دن نىازى ، عزىر حاجى بى اوف، توفىق قولى ىئف، رشىد افندى ىئف ، رائوف حاجى بى اوف مراجعت ائدىب قايتاغى اثرلرى ياراتمىشلار. كمال حسن اوف نھایت بللى اولان بىر نىئجە يە چاتمىر . قايتاقلار كىمدىر؟ «اؤزلىرىنى قايداكلان آدلاندىرېرلار. دارگىنلرېن كىچىك ائتوقرافىك قوروپو؛ دارگىن دىلېنن قايتاق دىالكىتىندە دانىشىرلار. داغىستانىن جنوب و شرقىندە ياشاىرلار... دىندارلارى مسلماندىر...» ۱۲. بىزىم فىكرىمىزجە قايتاق سوزو تورك منشالى سوزدور. بلكە دە باشقا خالقلار اىچرىسىندە آسىمىلاسىا اولموش تورك قىبىلە لرېندىرېر. بو سوز ، اىكى حصە دن يارانمىشدىر . قاي+ تاق . سوزون بىرىنچى حصە سى قدىم تورك دىلېندە چوخ معنالى سوزدو محكم ، گوجلو ، برىك ، اىتى، اوچا ، ياردان ، يوكسىك ، اوچا ، سرت ، دوزلدن (قاىرماق) وساىر.... سوزون باشقا وارىانتى اىسە قاز دىر؛ بوسوزە قافقاز آدىندا و ددە قورقود داستانلارېندا آدى چكىلن قازلىق داغى آدىندا دا راست گلەمك اولور. سوزون اىكىنچى حصە سى اىسە تاق//تاغ//اوست - اوستە دوزولموش، سىرالانىش ، جىرگە ، صف ، آلاى ، آرد آردا دوزولن ، باغلانان دستە، زىروە // قلە ، داغ وساىر..... قايتاق سوزونون ؛ محكم باغلاماق ، محكملىدىر ، باغلايان ، گوجلو توخونان ، محكم ھورولموش، گوجلو جىرگە، محكم سىرا ، وساىر معنالارى دا وار. قايتماق سوزوندن دە حساب ائتمك اولار ، بوخالدا دؤنمك ، قايتماق ، آنلامىنى دا اوزوندە قوروپوب ساخلاىر. قايتاق سوزو توركجە دىر. بو رقص، آذرباىجان خالقىن رقصىدېر..قايتاق سوزو ، اوچا داغ، ياردان داغ، سرت داغ معناسىنداىر بو توپونىم نھایت اتونىمە چئورىلمىش . خالقىن آدى ؛ آنگىندە ياشادىغى داغىن آدىندان آلىنمىشدىر بو آدىسە ھمن خالقىن ان چوخ سؤدىگى و ياراتدىغى رقصىن آدىنا چئورىلمىشدىر. آنچاق بو دىشىلمە پروسسى چوخ زمان آپارمىشدىر.

لزگى: لزگىنكا آدى اىلە مشهور اولان رقص ، لزگى خالق رقصى كىمى قلمە آلىنېر. « لزگى كىشىلر طرفىندىن تك و ياقادىنلار طرفىندىن قوشا رقص ائدىلېر. اىكى كىشى طرفىندىن اىفا اولوندوقدا رقالارېن جلدلىگى و ساىر مھارتىنى نىماىش ائدىرېن يارىشا - رقصە چئورىلېر. چوخ واخت خىجرلە اىفا اولونور، مئلودىاسى رىتمىك ، دىنامىك و يونگولدور. موسىقى اؤلچوسو ۸/۶ و ۳/۲ تئمبى دىر.» ۱۳. بو

رقص مرگب فورمادا اولور بيرينجى حصه آرام - آرام سيچرايشلا باشلار سونرادان تىمى آرتير اورتا تىمپه كئچيرنهایت جلد ريتمه چئوريلير. هم سولو ، همده كوللكتيو (دسته جمعی) شكيله ايفا اولونور» ۱۴ كئچميش ساوئت اتفاقى آدى آلتيندا ياشايان بوتون قافقاز خالقلىرى آراسيندا ان چوخ يايلىميش رقصدير . مختلف مختار رسپوبليكالار آدى ايله پارچالانميش منشاجه التصافى ديللى اوغوز، قبيچاق - بولغار توركلرينين رقصدير . تورك طايفلارنين قهرمانلىق ، جنگاورلىك ، دؤيوش خاراكتيرلى و اپيكليگىنى اؤزونده قورويارق اوركلرده اوتوران بو گؤزل رقصى ، كيجيك لزگى اتنوسو آدينا باغيشلاماق عقله سيغمازدير. نه اولسون كى، اونلار بيزيم بو قديم رقصى داها چوخ منيمسَميشلر. بورقص (لزگى) قديم آذربايجان رقصلريندن سايلان آبارى // آوارى رقصينين گونوموزه گليب چيخان آرديجيل داواميدير. لزگيلر دايم تورك خالقلىرى آراسيندا ياشاميشلار. اساسا داغيستانين جنوب شرقينده ها بئله آذربايجاندا ياشايان خالق. اؤزلرينى « لزگى آر » آدلانديريرلار.... اساسا آذربايجان ديلينده تحصيل آيلرلار بير قيسى ايسه آذربايجان خالقى ايله قايناييب قارشميشلار. ديللرينده آذربايجان فارس ، عرب ، آذربايجان روس ديللريندن آلميش سؤزلر چوخدور. « ۱۵. لزگى لر تاريخده لكزيه // لكزآدى ايله ده مشهور اولموشلار. لزگيلرين آوار خالقيندان اولدوغونو قيد ائديرلر. ۱۶ لزگيلر نوح اوغلو يافث نسليندنديرلر. قديم تاريخ كتابلارى و شجره نامه لرده يافث ، توركلرين اولو باباسى حساب ائدیلر . علم عالمينه آوارلار // آبارلارين تورك ديللى خالق اولدوغو چوخداندير بللى اولوب. لزگى لرى آوار طايفاسينين بير قولو حساب ائدن تاريخ كتابلارى بيزى بو قناعته گتيريب چيخاريركى ، بو گون لزگى آدى آلتيندا ياشايان خالقين اساس بؤلومو، اصلينده آسيميلاسيا اولموش آبار // آوار توركلريديرلر. لزگى ايسه آذربايجان - تورك خالقلارنين رقصلريندير. لزگينكا اصلينده بيزيم مختلف ژانرلى قايتاعى ، و جلدليكله ايفا اولونان آذربايجان - تورك خالقارنين رقصدير. چين سرحدنيندن بالكانلارا قدر يايلان و ، آت بئلينده دونياني فتح ائدن ، آتارنين ديرناغيندا دونيايا مدنيت داشيان تورك خالقارنين رقصدير. بو رقص ، تورك ملتئين بوتون دؤيوش خصوصيتلرتى اؤزونده قورويوب ساخلان جلد و چئويك ، قايتاغى رقصينين بير قولو دور. بير سيرا شمالى آذربايجان ، عالملى چوخ راحتجاسينا اؤز مدنيتيميزين ، اينجه صنعتيميزين درلرى و اينجه صنعت عنصرلرينى ، لغت و آتالار سؤزلرينى ، « گلمه » دامغاسى آلتيندا ؛ آوار ، روسيا ، عرب و فارسلا باغيشلاماقدا چوخ الى آچيق اولدوقلارى بيزلره آيديندير . بيزجه سووئت دؤورونده يازيلميش انسكلوپئديادا ، لزگى رقصى ده همن عالملين الى اچيقليغيندان لزگيلره باغيشلانميشدير .

بابام سلطان ايدى ، آتام قول اولدو آتام ياغمالاندى ، آتام سويولدو

من ده سويولورام، بير فرقيميز وار
آتام دوشونوردو سويولدوغونو
من سف..... سعادت بيليرم بونو

قايناقلا:

- ۱- سوونت انسيكلوپئدياسى. ج. ۸ ص ۱۲۶
- ۲- اينانج سۆزلويو. اورخان خنجرلى اوغلو. ص ۱۳۶
- ۳- لغت نامه دهخدا. ج ۷ دوره جديد ص ۱۰۷۴۰
- ۴- آذربايجان خالقسنين سوي كۆكونو دوشونركن ص ۵۰۸. كۆچورن مهندس رحيم شوانلى.
- ۵- سوونت انسيكلوپئدياسى. ج. ۵ ص ۵۷ و ۵۸
- ۶- آذربايجان قديم فولكولور رقصلىرى. كمال حسن اوف . حاضيرلايان ، اوستاد منوچهر عزيزى. ال يازما نى اختياريميزدا قويدوقلارى اوچون ، بو بؤيوك انسانا تشكرومو بيلديريم .
- ۷- فرهنگ تركى به فارسى سنگلاخ. ميرزا مهدى خان استر آبادى. ويرايش: روشن خياوى ص ۲۶۰ و ۲۶۱
- ۸- سوونت انسيكلوپئدياسى. ج. ۵ ص ۵۷ و ۵۸
- ۹- سوونت انسيكلوپئدياسى ج ۳ ص ۸
- ۱۰- كمال حسن اوف همين اثر. اوستاد منوچهر عزيزى نين كۆچودويو ال يازمادان
- ۱۱- كمال حسن اوف همين اثر....
- ۱۲- سوونت انسيكلوپئدياسى. ج. ۳ ص ۸
- ۱۳- سوونت انسيكلوپئدياسى ج ۴ ص ۲۱۱
- ۱۴- سوونت انسيكلوپئدياسى. ج. ۴ ص ۲۱۱
- ۱۵- سوونت انسيكلوپئدياسى ج ۴ ص ۲۱۱
- ۱۶- مجمل التواريخ گلستانه ص ۱۶۲ و ۱۶۳